

... quod dicitur in scripturis. et in  
... obsequio. ut dicitur in scripturis. ut  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.

**Q**uod dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.

**Q**uod dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.

... quod dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.  
... dicitur in scripturis. ut dicitur in scripturis.

150

150

SZENT LÁSZLÓ  
LEVELE  
A MONTECASSINÓI APÁTHOZ.

FRAKNÓI VILMOS

R. TAGTÓL.

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia II. osztályának 1901. nov. 11-én tartott ülésén.)

HASONMÁSSAL.



BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1901.





A magyar történetírás szent László királynak a montecassinói apáthoz írt levelével, melynek XII. századbeli másolata a nevezett apátság chartuláriumában lappangott,<sup>1)</sup> értékes gyarapodást nyert. Ugyanis ez az egyetlen magánlevél, mely XI. századbeli királytól fennmaradt, s különben is ebből a korból összesen csak 15 királyi okiratot mutathatunk föl.<sup>2)</sup>

Szövege így hangzik:

Epistola regis Ungarorum.

Oderisio <sup>3)</sup> religiosissimo abbati sancti Benedicti, omnique sibi commisse congregationi L. Ungarorum item Messie Dei gracia rex, servitium, amorem in Christo Jhesu domino nostro. Quamvis peccator existam, quoniam cura terrene dignitatis

<sup>1)</sup> A Petrus Diaconus nevű szerzetes által összeállított Registrum 70-ik levelén 158 szám alatt található a levél. Ugyanezen registrumnak a XIII. vagy XIV. században készült másolata (N. betűvel jelölve) létezik ugyanazon levéltárban. Szent László levelét legelsőben lemásolta dr. Jelič Lukács a zárai érseki lyceum tanára, és közzétette, rövid magyarázó értekezés kíséretében. Klaič Vjekoslav a zágrábi Vjestnik című folyóirat 1901-ik évfolyamának 36–41. lapjain. A Jelič-féle másolat lényeges hiányokat mutat föl. Így a »cunctis mee terre peregrinis . . . inquisivi« mondatban kihagyja a »probis« szót; »Dei« helyett »Domini«-t olvas; »per istam terre partem« mondatban az »istam« szót önkényesen beiktatta; az értelmet lényegesen megzavarja az, hogy »propter turbam terre vestre« helyett »terre nostre« olvas.

<sup>2)</sup> Szent Istvántól hat okirat tekinthető hitelesnek. (*Karácsonyi János*: Szent István király oklevelei. Budapest, 1891.) I. Endrétől két okiratot I. Bélától egy töredéket, I. Gejzától egy, szent Lászlótól négy okiratot mutathatunk föl.

<sup>3)</sup> A másoló tollhibájából a szövegben: Oderisius.

absque<sup>1)</sup> grauissimis criminibus non potest promoueri,<sup>2)</sup> tamen tue sanctitatis culmen non ignoravi; sed a cunctis probis mee terre peregrinis quid ageres et tui in Dei servicio subditi, diligenter inquisiui. Unde dolui te de mee regionis statu neminem,<sup>3)</sup> vel per istam partem, quicquam inquisisse. Verum quia confido, me sanctorum virorum precibus aggregatum, victoriosè non semel contra barbaros pauca manu dimicuisse; sicut sancti Egidii congregationi me litteris meis commisi,<sup>4)</sup> sic tibi, item sancti Benedicti conventui, quem monachorum patrem extitisse didici, per has litteras et per capellanos<sup>5)</sup> meos et Sorinum nostrum militem, quos U. apostolico mitto, commendo. Scias eciam me sancti Egidii abbati plurima in terra Ungarie prestitisse beneficia, quod sit tibi imago futuri beneficii, si quandoque me per legatos tuos exquisiveris. Mandassem etiam tibi iam ad manum quedam de nostris muneribus, sed veritus sum, propter turbam terre vestre, malis impediens viris, totum frustra fecisse; item, quia vere iam credo te quosdam de tuis, quibus placita nostra suggeremus, ad me missurum, quod expecto. Sed istud obnixè, non meritis meis quod vellem, sed spe future munificencie exigo, ut de sancti Benedicti reliquiis aliquid nostre dirigas patrie. Porro si neutra ad presens agere possis, saltem per legatum, quem papa mihi mittet, quod, item quomodo velis, rescribe; vicinis enim iam agere poteris, quia Sclavoniam iam fere totam acquisivi. Confirmatum tibi per hunc scriptum, quicquid in Ungaria et Messia et Sclavonia ullo loco nostri homines offerre voluerint. Valet.

Magyar fordítása:

»László a magyarok és Moesia királya Oderisiusnak, szent Benedek legvallásosabb apátjának és az alája rendelt egész congregációnak szolgálatát és szeretetét ajánlja Krisztus Jézus urunkban.

<sup>1)</sup> A szövegben: atque.

<sup>2)</sup> A szövegben: promoueri.

<sup>3)</sup> A szövegben: nominem.

<sup>4)</sup> A szövegben: commissi.

<sup>5)</sup> A szövegben: capellano.

Noha bűnös ember vagyok, mivel a földi méltóság érdekeit a legsúlyosabb büntények nélkül nem lehet előmozdítani, mégis a te szentséged magaslatát nem hanyagoltam el. Országom összes ájtatos zárándokaitól szorgosan tudakozódtam a felől, hogy te és az Isten szolgálatában alárendeltjeid mit műveltek. Ezért fájlaltam, hogy te az én országom állapota felől senkit sem kérdeztél ki, s még ezen részekben sem tudakozódtál. Mivel azonban hiszem, hogy barbár népeken nem egyszer csekély erővel kiküzdött győzedelmeimet szent férfiak imádságainak köszönhetem, a miképen szent Egyed congregációjának levélben ajánlottam volt magamat, úgy tudván, hogy szent Benedek a szerzetesek atyja vala, az ő conventjének is ajánlom magamat ezen levelemmel, úgy szintén káplánjaim és vitézem Sorinus útján, kiket Orbánhoz az apostolihoz küldök.

Tudd meg azt is, hogy szent Egyed apátját Magyarország területén számos kedvezésben részesítettem, a melyekben ha valamikor követeid engem fölkeresnek, a rád várakozó jótétemények képét láthatod. Már eddig is kedveskedtem volna néked ajándékokkal, ha nem félttem volna attól, hogy a ti országotokban uralkodó zavarok közepett, gonosz emberektől támasztott akadályok szándékomat meghiusítják. Különbösen igazán hiszem, hogy most már küldeni fogsz hozzánk tőled soraiból néhányat, a kiket elvárok, hogy velök óhajtasainkat közölhessük.

Egyébiránt hön kívánom, hogy nem ugyan érdemeimet tekintve, hanem jövőendő nagylelkűségem reményében szent Benedek ereklyéiből egy részecskét küldj hazánknak. Ha pedig ez idő szerint egyiket sem tehetnéd meg; legalább a legátus útján, kit a pápa küldeni fog, ird meg, hogy mi a te kívánságod, s miképen teljesíthetjük azt. Mivel Szlavóniát már majdnem egészen megszereztem, mintegy szomszédoddal közlekedhetsz velünk.

Ezen iratunkkal mindazt, a mit Magyarország, Moesia és Szlavónia területén bárhol a mi embereink nektek felajánlani akarnak, megerősítjük.

Éljetek boldogul.◊

\*\*\*

Ennek a levélnek fontosságát első sorban az a körülmény kölesönöz: hogy a levélíró uralkodásának legjelentékenyebb politikai eseményére: *Horvátország elfoglalására*, új világhosszát vet.

Épen a foglalás idejében, az 1091-ik év tavaszán, az elfoglalt területen íratott a levél. Ezt abból a helyből következtethetjük, a hol a király szemrehányást tesz az apátnak azért, hogy Magyarország iránt nem érdeklődik: »Országom állapota felől senkit sem kérdeztél ki, még ezen részekben sem tudakozódtál.« Tehát e sorokat olyan területen írta, a mely Magyarország határain túl, Olaszországhoz közelebb esett.

A király azon tudósítással, hogy »már majdnem egészen megszerezte Szlavóniát«, szintén arra utal, hogy a foglalás munkájának közepette van, legnagyobb részét már elvégezte és befejezésére készül. Tehát akkor még nem kapta meg a hírt a kúnok betöréséről Magyarországra, a mely eseményről, mivel ez a foglalás megszakítására kényszeríté, bizonyosan megemlékezett volna.

Már most az a kérdés merül föl, hogy a levél írásának idején a foglalás műve milyen stádiumban volt?

Erre nézve támpontot keresve a szövegben, föltűnik, hogy az elfoglalt területet *Szlovóniának* nevezi László; míg előde Zvoimir és utóda Kálmán »Horvátország és Dalmácia királyának« czímezik magukat.<sup>1)</sup>

Mindazáltal a Szlavónia elnevezés szintén használatban volt.

871-ben Lajos német császár levelet intézvén Horvátország és Dalmácia lakóihoz, őket »Szlavónia népeinek« nevezi.<sup>2)</sup>

924-ben VIII. János pápa a salonai érsek és suffraganeusai, tehát dalmáciai főpapok, egyházmegyéinek területét »szlavóniai földnek« mondja.<sup>3)</sup>

1076-ban kelt oklevél Zvoimir felől, mint a »szlavónok« uralkodójáról szól.<sup>4)</sup>

<sup>1)</sup> Zvoimir okleveleit kiadta *Rački*: Documenta historiae Croatiae periodum antiquam illustrantia. Zágráb 1877.; Kálmánéit *Pajér* a Codex Diplomaticus II. kötetében.

<sup>2)</sup> »Populis Slavoniae nostrae.« Rački megjegyzi: »Subintelligendo Dalmatas et Croatas.« i. m. 362.

<sup>3)</sup> »Slavinicam terram.« Ugyancsak VIII. János ugyanazon évben egy másik levelét »universo populo per Slavonicam et Dalmatiam commorantibus« címezi. Ugyanott, 198.

<sup>4)</sup> »Regnante Svinimir apud Slavos.« Ugyanott, 109.

E szerint föl kell tennünk, hogy László király Szlavónia névvel elődjének egész birodalmát jelölte.

Továbbá azzal a kifejezéssel, hogy »Szlavóniát majdnem egészen megszerezte«, — csakis akkor élhetett, a mikor már kezei között volt »Szlavónia« legértékesebb, legfontosabb része: a dalmáciai tengerpart, melyek városai a világkereskedelem és a régi civilisatio előnyeivel Magyarország uralkodójára nagyobb vonzó erőt gyakoroltak mint a mai Horvátországnak a XI. században gyéren benépesített területei.

Azt a feltevést, hogy a tengerparti városoknak vagy legalább azok egy részének elfoglalása után, s épen azok egyikéből, expediálta ezt a levelet, támogatja a királynak az a megjegyzése, hogy vele az apát ezentúl »mintegy szomszédal közlekedhetik«.

Ezt nem mondhatja, ha foglalása Zvoimir birodalmának a Velebiten innen fekvő területére szorítkozott. Ebben az esetben a helyzet, a montecassinói apáttal való érintkezés szempontjából, nem változott. Csak akkor állott be lényeges változás, a mikor László hatalma addig a tengerig ért, a mely Olaszország partjait mossa, Spalatói vagy Zárái, a mely városok a déli Olaszország kikötőivel úgyszólván szemközt fekszenek.

\*\*\*

A magyar történetírók azt tanítják, hogy László a tengerpartig nem jutott el, a dalmáciai városok alá nem szállt.<sup>1)</sup>

A döntő érvet a dalmáciai hagyományban, illetőleg Tamás spalatói főesperes följegyzésében vélték föltalálni, a mely szerint László király »a tengerparti városokig nem jutott el, mert értesülvén, hogy idegen nép tört országába, visszafordult.«<sup>2)</sup>

<sup>1)</sup> *Szalay László*. Magyarország Története. (Lipese, 1852.) I. 182. — *Horváth Mihály*: Magyarország Története. (Pest, 1871.) I. 326. — *Marczali Henrik*: Magyarország Története az Árpádok korában. (Budapest, 1896.) 166. — *Pandur Gyula*: Horvátország elfoglalásáról című értekezésében a Századok 1888-ik évfolyamában, és legújabb munkájában: »A magyar nemzet története az Árpádok alatt«. (Második kiadás. Budapest, 1899.) 155, 146.

<sup>2)</sup> »Nec tamen usque ad maritimas regiones pervenit, sed audiens

Azonban Tamás a XIII. század második felében, tehát az elbeszélte eseménynél majdnem kétszáz esztendővel később élt. Továbbá az újabb kritika kimutatta, hogy szembetűnő politikai célzatossággal írt, és hogy mind László, mind Kálmán foglalásának elbeszélésébe a valóságnak meg nem felelő részleteket szőtt be.<sup>1)</sup> Így tehát e tekintetben tekintélye nincs.

Sajátságos, hogy másfelől a magyar történetírás nem fektetett súlyt a magyar nemzeti hagyományra, a mely a XIV. és XV. századbéli krónikások ajkain egybehangzólag hirdeti, hogy »László volt az első, ki Dalmáciát és Horvátországot örök jögon az ő uralmának alávetette».<sup>2)</sup>

Ezt a nemzeti hagyományt megerősíti egy egészen egykorú dalmáciai okirat, az 1091-ik év második felében Zára városában kiállított ítéletlevél, a melynek élén a prior vagyis polgármester így szólal meg:

»Az Úr megtestesülésének 1091-ik esztendejében, Alexius konstantinápolyi császár uralkodása alatt, abban az időben a mikor László Pannónia királya Horvátországba nyomulván, unokaöcsését Álmost Horvátország királyává rendelte, a mikor a zárai széken András tisztességesen kormányzott, én pedig Drago a priori hivatalt harmadizben viseltem« ...<sup>3)</sup>

quod quedam gens sui regni fines intraverat, in Hungariam repedavit.« Thomas Archidiaconus: »Historia Salonitana.« *Rački*: Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium. T. XXVI. (Zágráb. 1894.) 57.

<sup>1)</sup> *Krnjavi* (Zur Historia Salonitana des Thomas Archidiaconus von Spalato. Agram. 1900.) kimutatja (22), hogy Tamás »durch politische Leidenschaft gebildet« valótlán dolgokat ír.

<sup>2)</sup> »Ipsé (Ladislau) primus Dalmatiam atque Croatiam suae monarchiae jure perpetuo subjugavit. Cum enim rex Zolomerus sine liberis decessisset, uxor eius, soror regis Ladislai, ab inimicis viri sui multis iniuriis praegravata, auxilium fratris sui, regis Ladislai... imploravit. Cuius iniurias rex graviter vindicavit, et Croatiam atque Dalmatiam integraliter sibi restituit.« (Budai krónika. 164. Ugyanígy a bécsi képes krónika és Turóczi krónikája.) A Muglen-féle krónika pedig írja Lászlóról: »Pracht Crawaten und Dalmaten zu dem reiche... Derselb Kunig Lasla kom an die Stete die an dem Mere ligen, gen Spaletten und gegen Jadra, de empfangen yn die Purger erlich, de vernent er den Steten all ir handfesten.« (*Kovackich*: Sammlung ungedruckter Schriften. I. 69.)

<sup>3)</sup> »Anno incarnationis Jesu Christi nostri domini millesimo XCI.

Ebből a szövegből a magyar történetírók csak azt olvasták ki, hogy Horvátország elfoglalása »Zárában nagy benyomást tett«, minélfogva ezt az eseményt a zárai bíró jónak látta az ő eljárása időpontjának meghatározására fölemlíteni.<sup>1)</sup>

Azonban a szöveg alapos vizsgálata kideríti, hogy Horvátország elfoglalásának említése nem véletlenül került az okiratba, hanem államjogi vonatkozással bír.

Ugyanis a bíró egymásután felsorolja a görög császárt, kinek főnhatóságát Dalmácia fölött ismerte el Zára, utána az érseket, ki a zárai egyházat kormányozta és utolsó helyen a priort, ki a zárai közigazgatást és igazságszolgáltatást vezette. A mikor tehát a császár és az érsek közé a magyar királyt és unokaöcsését iktatja: ennek csak az az értelme lehet, hogy rangjuk sorrendjében kívánta megnevezni mindazokat, kik Zára fölött joghatóságot gyakoroltak; emélfogva a magyar királyt és unokaöcsését sem mellőzhette, noha hatalmi igényeiknek, mint az általa használt kifejezések elárulják, törvényességét nem ismerte el.

Ez az okirat és nemzeti krónikáink támaszt találnak a montecassinói levélben, a mely arról tanúskodik, hogy László a tengerpartig vitte a magyar zászlót és terjesztette ki a magyar korona hatalmi körét.

E tekintetben figyelemre méltó László királynak az a kifejezése, a mely szerint »megszerezte« (acquisivi) Szlavóniát. Ezzel kétségtávol azt akarta jelezni, hogy békés úton, örökösödés vagy szerződés jogcímén, a nép önkéntes meghódolása által, nem fegyver hatalmával lett az ország urává. Mivel ugyanis a levél elején dicsekedik, hogy »barbár népeken nem egyszer csekély erővel küzdött ki győzedelmeket«, ehhez hasonló kifejezésekkel él vala Szlavónia elfoglalásáról, ha ezt a hódí-

Kyri Alexio Constantinopoleo imperante, tempore quo Uladislau Pannoniorum rex, Chroacie invadens regnum domnum Almuu, suum nepotem, in illo statut regem. Jaderensi vero cathedre domno Andrea venerabiliter presulante, meque Drago domni Prestanti episcopi nepote, iam tercio priorante, accidit...« *Rački* i. m. 134. A »Chroacie regnum« kifejezés alatt Dalmáciát is érthette és értette. VI. Leo pápa 928-ban a zárai érseknek és a többi »per Dalmatiam commorantibus« főpapoknak írt levelében említi, hogy a »palatōi érsek és a scardoniai püspök egyházmegyére »in Chroatorum teitra« léteznek. Ugyanott 196.

<sup>1)</sup> V. v. *Krnjavi* 42.

tás jogczimén vitte volna véghez. Megemlítendő, hogy huszonkét esztendővel később Kálmán király is óvakodik olyan kifejezések használatától, melyek a hódítás jelezésére alkalmasak.<sup>1)</sup>

\*\*\*

Ezzel nincs még kimerítve az ismeretek forrása, mely a montecassinói levélből fakad.

László király Szlavónia megszállása idején II. Orbán pápához követeket küldött a végből, hogy tőle legátus küldését eszközöljék ki. Erről a magyar követségről semmiféle más emlék nem szól.

Kétségkívül nagy fontosságú ügynek kellett felfigyelni, ha László király szükségesnek látta külön követség által kérni a legátus küldését. Ezt az ügyet könnyen megjelölhetjük.

Tudjuk, hogy László sógora Zvoimir, mikor 1076-ban a horvát trónt elfoglalta, pápai legátus által koronáztatott meg, s ez alkalommal a szent-szék hűbéresének vallotta, adófizetésre kötelezte magát.<sup>2)</sup>

László, mint Zvoimir utóda és örököse, arra volt utalva, hogy örökösödési jogainak elismerését, megerősítését eszközölje ki, és magát vagy Álmos herceget pápai legátus által koronáztassa meg. Erre nemcsak az az ok készítette, hogy a horvát és dalmát nép hűségét megszilárdítsa, hanem főképen az, hogy ily módon lefegyverezhette a velencei köztársaságot, melyre 1085-ben a görög császár átruházta saját főnhatósági jogait, minélfogva ezóta a doge Horvátország és Dalmácia hercegének címét viselte.

László követei királyi káplánok és egy *Sorinus* nevű lovag voltak. Egykorú oklevelekből László négy káplánját ismerjük. Ezek Francica, Koppán, Mihál, és Szerafin.<sup>3)</sup> Ellenben *Sorinus* neve sehol sem fordul elő. Mivel *Sorina* = *Sorinnes* francziaországi helynév, valószínű, hogy *Sorinus* Francziaországból származott, a honnan — mint látni fogjuk — épen ebben az időben sokan telepedtek hazánkba.

<sup>1)</sup> V. ö. *Krsnjavi* 42.

<sup>2)</sup> *Rački* i. m. 103.

<sup>3)</sup> 1091—4. oklevelekben. *Fejér* I. 468., 484.

A magyar követségre vonatkozólag érdekes a montecassinói levél azon helye, a hol László az apátot felszólítja, hogy, ha neki levelet ír, azt a pápai legátusra bízva.

Mivel természetesebb lett volna az a rendelkezése, hogy visszatérő követei hozzák meg az apát válaszát, azt kell következtetnünk, hogy László nézete szerint a pápai legátus korábban érkezik hozzá, mint a magyar követség. Ez pedig csak abban az esetben volt várható, ha a magyar szövetségnek, miután teendőit a pápánál elvégezte, még más küldetésben kellett eljárnia.

Ennek a másik küldetésnek célpontját nem nehéz meghatározni.

Ez időtájt a normánnok dél-olaszországi birodalmának élén a hatalmas I. Roger állott. Az ő barátságát több tekintetben értékesnek tekinthette László király. Támogatást várhatott tőle a pápánál, ki az ő védenoze volt, és a velencei köztársaság ellen is, ha ez igényeit Dalmáciára érvényesitené.

Rogernek egyik leányát nőül vette Franciaországban Sainte-Gilles grófja,<sup>1)</sup> a kinek kegyurasága alatt állott az a szent Benedek-rendű apátság, a melynek apátja ez idő szerint Magyarországhban időzött, minélfogva alkalmas közvetítő lehetett László és Roger között.

Valószínű, hogy ezt a szövetséget, a mit hat évvel utóbb Kálmán király a normann fejedelemmel kötött, már László szándékozott megkötöni, s talán megkérte unokaöccse részére Buzilla normann hercegnőt, ki utóbb Kálmán neje lett. Ha ezen föltevés alapos, úgy megmagyarázva látnók az ádáz gyűlöletet, a mi a két rokon között dúlt.

\*\*\*

László király a montecassinói levélben nem címézi magát Horvátország és Dalmácia királyának; valószínűleg azért nem, mert ezen cím viseletére magát a pápai megerősítés előtt feljogosítottak nem tekinthette.

»A magyarok királya« s nem »Magyarország királya« czímmel él, mind ezen levélben, mind egyéb okirataiban is.

<sup>1)</sup> *Pauler* i. m. I. 202.

De egyedül a montecassinói levélben fordul elő »Moesia királyának« címze.

Moesia elnevezéssel a rómaiak azt a területet jelölték meg, a mely az alsó Duna mellékén a mai Szerbiát, Bulgáriát és Oláhországot foglalta magában.<sup>1)</sup> Még a középkorban is, görög történetíróknál, előfordul ez az elnevezés.<sup>2)</sup>

Ismeretes, hogy Salamon király, segítve unokatestvéreitől, a mai Belgrádot elfoglalta és Nisig nyomult.<sup>3)</sup> Így tehát utóda följosóítva tekinthette magát arra, hogy a moesiai király címét viselje.

\*\*\*

Politikai vonatkozásai mellett a montecassinói levél egyéb érdekes részleteket is tartalmaz.

Tanúsága szerint, a magyar királyok élénk összeköttetésben állottak Montecassinóval, mely századok óta a keresztény világ kegyeletének kiváló tárgya volt, és épen ez időtájt fokozott mértékben vonta magára a közfigyelmet, a mióta apátja Desiderius 1087-ben pápává választatott, egy éven át vonakodott szent Péter székét elfoglalni, majd a III. Victor nevet vette föl, és néhány hónapra terjedő kormányzás után súlyos betegségbe esvén, Montecassinóba ment meghalni.

Így tehát érthető, hogy László király — mint maga beszéli — az Olaszországból visszatérő magyar zarándokoktól tudakozódott a montecassinói monostor lakói felől; hogy Desiderius utódjának, Oderisius apátnak ajándékokkal készült kedveskedni; hogy jelentékeny adományokat helyezett kilátásba; hogy előre megerősíti mindazon adományokat, a miket alattvalói a monostor javára tenni fognak; hogy viszont a monostor szerzeteseinek imádságába ajánlja magát, szent Benedek testéből ereklyét kér, és montecassinói szerzeteseket vár Magyarországra.

Ezzel kapcsolatban szól a szent Benedek-rend egy másik monostoráról, mely déli Franciaországban, Nîmes közelében

<sup>1)</sup> Vjestnik 39.

<sup>2)</sup> Wenzel: Árpád-kori új okmánytár. VIII.

<sup>3)</sup> Pauler. I. 121.

szent Egyed tiszteletére alapítottatott (Saint-Gilles) és a XI. században látogatott bucsúhely volt. Nem tudjuk, vajjon az Athénből egykor oda telepedett remete szent Egyed iránti tisztelet, vagy az apátság lakóinak kiváló buzgóságukkal és tudománysszomjukkal szerzett híre irányozta rá László figyelmét.

A montecassinói levél általános kifejezésekkel említi a sokféle jótéteményeket, melyekkel László szent Egyed apátságát részesítette. Egykorú okirathól tudjuk, hogy a király a Somogyvárt általa alapított apátságot szent Egyednek tiszteletére szentelte, a franciaországi apátság alá rendelte és szerzeteseivel népesítette be.<sup>1)</sup>

A levelet elejétől végig áthatja annak a ragaszkodásnak meleg érzése, a melyet László a szent Benedek rendje iránt táplált, s az a bizalom, melyet szent Benedek mennyei pártfogásába és szerzeteseinek imádságába helyezett.

Megható a keresztény alázatosság nyilatkozata a király nemes vallomásaiban, hogy bűnös embernek tekinti magát, mert a földi érdekek gondozásában súlyos büntényeket nem lehet kikerülni. Ezt a vallomást, mely valószínűleg Salamon király irányában követett eljárására vonatkozik, királyi titkár nem merté volna uralkodója nevében megfogalmazni. Ennél fogva föltehetjük, hogy a király maga diktálta a levelet. Ezt megerősíti a levél irálya, melynek fogyatkozásait, különösen az egyes számnak és a majestatisikus pluralisnak következtelen használatát, kancelláriai tisztviselő gyakorlott tolla mellőzni tudta volna.

\*\*\*

A levél rendeltetési helyére szerencsésen eljutott. Megerősését a monostor kiváltság levelei regestumába iktatásának, ezt pedig az utolsó mondatnak köszöni, a melyben, mint láttuk, megerősíti alattvalóinak alapítványait, melyeket az apátság javára tenni fognak. Így jutott ennek a magánlevélnek az a kitüntetés osztályrészül, hogy pápai bullák és császári kiváltságlevelek sorában foglal helyet.

<sup>1)</sup> Fejér. I. 468.



Sajnos, az apát válasza nem osztozott vele abban a szerencsében, hogy nyolcz századot túlélhetett. Azt sem tudjuk, teljesítette-e Oderisius apát Lászlónak óhaját: küldött-e szerzeteseket és ereklyéket Magyarországra?

\* \* \*

A magyar követek eljutottak II. Orbán pápához is. Ez ekkortájt Rómából, a IV. Henrik császár párthívei által megválasztott ellenpápa, III. Kelemen elől a normann fejedelem pártfogása alá menekült. Az 1091-ik év első felét Capuában és Beneventben töltötte.<sup>1)</sup>

A magyar király kívánságának eleget tett, útnak indította Teuzo bibornok-legátust. Ez azonban már nem találta őt Dalmáciában, a hová 1092 nyár folyamán az a megrendítő tudósítás jött, hogy a kúnok vad hordái déli Magyarországra törtek, s ott tüzzel-vassal pusztítanak.

László a vész helyére sietett, és a Temes folyó közelében döntő győzelmet vívott ki fölöttük.<sup>2)</sup>

Teuzo bibornok Magyarországon kereste föl a királyt, s jelen volt a somogyvári apátság felavatásának ünnepélyén.<sup>3)</sup>

Innen 1091 őszén visszatért Olaszországba. Alatriában találta a pápát, ki itt szent Egyed franciaországi monostorának javára oklevelet állított ki, melyvel László király alapítványát megerősítette.<sup>4)</sup>

Annak megállapítására, hogy II. Orbán a horvátországi kérdésben milyen állást foglalt el, adatok hiányoznak.

Abból, hogy László Horvátország és Dalmácia királyának címét nem vette föl, hogy Dalmáciába nem tért vissza, s hogy a tengerparti városok a magyar korona fennhatósága alól

<sup>1)</sup> *Jaffe*. *Regesta Pontificum Romanorum*. (Lipsee 1885) I. 667.

<sup>2)</sup> *Pasler* i. m.

<sup>3)</sup> A somogyvári apátság alapító oklevelében kétszer fordul elő neve. »Receptores istius doni: Teuso sacre Romane ecclesie legatus... Testes: dominus Tenso cardinalis.« *Fejér* I. 468., 471.

<sup>4)</sup> Megerősíti »monasteriorum sive cellarum donationem, temporibus Odilonis abbatis, a Rainaldo Remensi archiepiscopo, vel a *Latisclavo Ungarorum rege*... collatam.« (*Jaffe*. *Regesta Pontificum Romanorum*. Lipsiae, 1885. I. 668.)

kisiklottak: azt kell következtetnünk, hogy az ő politikája a szent-szék támogatásában nem részesült.

Ha ez a föltevés alaposnak bizonyulna, megnyernék a kulcsot ahhoz a meg nem oldott rejtélyhez, a melyet az a tény szolgáltat, hogy László még az 1091-ik év végén II. Orbán ellenségéhez, IV. Henrikhez közeledett.<sup>1)</sup>

E szerint a montecassinói levél érdekes combinatiók termékeny talaja.

Nem szándékozom hermeneutikám eredményeit kétségtelen valóság gyanánt tüntetni föl. Azért léptem velük az Akadémia színe elé, hogy társaimat, kik a XI. század történetének földerítésére nálamnál hivatottabbak, a jelezett fontos kérdésekben kimondott ítéletök revisiójára kérjem föl.

<sup>1)</sup> V. ö. e sorok írójának ily című munkáját: Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római székkel. I. (Budapest, 1901.) 27—29. Figyelemreméltó *Krušjavi* következő megjegyzése: »Die Auffassung der päpstlichen Curie... neigt zur venetianischen Auffassung, so dass Dandolo sogar behaupten konnte, der Papst habe die Erwerbung Croatiens für eine »iniusta« erklärt... blieb die Sympathie der Curie bezüglich der Dalmatinischen See-Städte, mit Rücksicht auf die italienische Politik derselben bei Venedig« I. m. 32.